

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

«**Π**ες μου τι τρως για να σου πω ποιος είσαι» λέγει ένα λαϊκό γνωμικό. Το οποίο μπορούμε να το παραλλάξουμε και σε πλείστες άλλες περιπτώσεις. Όπως: «Πες μου με ποιόν κάνεις παρέα για να σου πω ποιός είσαι», ή «πες μου πως αντιμετωπίζεις τον εχθρό σου για να σου πω ποιος είσαι», ή «πες μου πως βλέπεις την Ιστορία για να σου πω ποιος είσαι».

Την αφορμή για το κείμενο αυτού, μου την έδωσε μία επιστολή που δημοσιεύθηκε στον «Πανελλήνιο Κήρυκα» στις 25 Ιουνίου 2021, την οποία υπέγραφε ο συμπαρόικος Πάνος Γεωργίου, και είχε τον τίτλο «Ελληνική ή Ανθελληνική Κοινότητα;» Η επιστολή ήταν σύντομη και θα τη χαρακτήριζα ότι ανοίκει στο είδος της επιστολικής λιβελογραφίας.

Η επιστολή αυτή με προβλημάτισε και με στεναχώρησε. Ήθελα να απαντήσω, αλλά και να μην απαντήσω. Τελικά αποφάσισα να καταπιαστώ με τη γραφή των κειμένων που ακολουθούν, διότι νομίζω ότι χρειάζεται να δοθούν κάποια στοιχεία αυτογνωσίας για την κατάσταση της πολιτιστικής μας ταυτότητας, την εθνική μας συνείδησης, και πως εξελίχθηκε μέσα στην ιστορία. τουλάχιστον τα τελευταία 200 χρόνια.

Η πολιτιστική μας ταυτότητα, των σημερινών Ελλήνων, επειδή δημιουργήθηκε στα πλαίσια του νεώτερου ελληνικού έθνους-κράτους, με τα συγκεκριμένα στοιχεία, διαφέρει ριζικά από την πολιτιστική ταυτότητα και την συνείδηση που είχαν οι αρχαίες φυλές της Ανατολικής μεσογείου. Από αυτή την άποψη κοιτώντας την αρχαία ιστορία, δεν είναι δυνατό να την κρίνουμε με τα ιδεολογικά εργαλεία της σημερινής εθνικής μας συνείδησης. Οι ιστορικοί δεν πέφτουν σε αυτή την παγίδα, διότι γνωρίζουν ποιές ήταν οι αξίες που κυριαρχούσαν την εποχή που εξετάζουν και κάνουν την πολιτιστική τους ανάλυση με βάση τις αξίες εκείνης της εποχής. Όχι με τις δικές τους αξίες της σημερινές, τις εθνικές. Θα ήταν λοιπόν λάθος να κρίνουμε τη συνοχή ή τη μη συνοχή του αρχαίου Ελληνικού κόσμου με τα δικά μας κριτήρια (όπως κάνει ο Πάνος Γεωργίου), που άρχισαν να δημιουργούνται όταν σχηματίστηκαν οι πρώτες ελληνικές κυβερνήσεις από το 1821 και μετά. Όπως θα δούμε στην πορεία αυτού-

των των άρθρων, το Ελληνικό Εθνικό Κράτος, είναι δημιούργημα Ευρωπαϊκό. Δηλαδή δημιούργημα Ιδεών και τάσεων κοινωνικών που δέσποσαν τους τελευταίους τρεις αιώνες στον Ευρωπαϊκό χώρο. Στην επιστήμη της ιστορίας όπως αναπτύχθηκε τον 19ο αιώνα δεν κρίνουμε το αρχαίο ή και μεσαιωνικό παρελθόν με τα σημερινά εθνικά κριτήρια. Όταν το κάνουμε αυτό, κάνουμε είτε κακή πολιτική είτε ασυνείδητα πέφτουμε σε ένα συναισθηματικό εθνικισμό. Και τότε, όποιον πάρει ο χάρος...

Ο Συναισθηματικός εθνικισμός, είναι βέβαια ένα φαινόμενο υπαρκτό και εξηγήσιμο. Πηγάζει από την νέο-ελληνική κοινωνία η οποία για πολλούς και διάφορους λόγους δεν κατάφερε να δυναμώσει εσωτερικά τη δημοκρατία, ούτε και εξωτερικά να αντιμετωπίσει τις σύγχρονες παγκόσμιες απειλές. Το αποτέλεσμα είναι εμείς οι πολίτες να νοιώθουμε γενικά ανασφάλεια, η οποία επειδή δεν έχει από πουθενά να θεραπευτεί αναζητά στο αρχαίο σημαντικό παρελθόν ερείσματα ψυχολογικής ικανοποίησης.

Βέβαια, την πολιτική ιστορία της Ελλάδας την ξέρουμε όλοι μας λίγο-πολύ. Και δεν χρειάζεται εδώ να επαναλαμβάνουμε γνωστά πράγματα. Εγώ θα σταθώ στον πολιτιστικό τομέα για να δείξω ότι ο εθνικισμός που εμφανίζεται με το εθνικό κράτος στην Ελλάδα, προσανατολίζεται προς ουτοπίες παραδοσιακές, διότι ΔΕΝ στηρίζεται σε ισχυρή κοινωνία πολιτών, όπως συνέβει στη Δυτική Ευρώπη. Αυτές οι ουτοπίες είναι η «αρχαιολατρία» από τη μια μεριά και ο «Βυζαντινός Βασιλικός χριστιανισμός» από την άλλη. Αυτές οι δύο τάσεις γρονθοκοπούνται μεταξύ τους κατά την περίοδο του Οθωμανισμού για να οδηγήσουν προς το τέλος του 19ου αιώνα σε μια επιπλέον ουτοπία, σύμφωνα με την οποία το χρεοκοπημένο κράτος οικονομικά και στρατιωτικά (1873, 1879), θα το σώσει κάποιος εγκόσμιος μεσσίας.

Ο ελληνικός εθνικισμός των ουτοπιών, ζημίωσε το κράτος-έθνος, καθώς δεν δημιούργησε ισχυρή κοινωνία πολιτών, όπως στην Αγγλία και τη Γαλλία. Το κράτος και η δημοκρατία παρέμειναν ανεμικές οντότητες, στο έλεος των «τζακιών», της Εκκλησίας, του Στέμματος, και της μεγάλης γεοκτησίας.

Ο νεοελληνικός συναισθηματικός εθνικισμός, κυμάνθηκε μεταξύ αυτών

των τριών τύπων ουτοπιών και αποτέλεσε παράγοντα που εμπόδισε την ανάπτυξη ισχυρής κοινωνίας πολιτών και κράτους.

Η επιστολή λίβελος κατά της Κοινότητας που δημοσιεύθηκε στον «Πανελλήνιο Κήρυκα» αποτελεί παράδειγμα αρχαιολατρικού ουτοπισμού, καθώς στο μυαλό του αρχαιολάτρη, το παρελθόν είναι εξιδανικευμένο χωρίς γωνίες και αντιφάσεις. Το ίδιο ισχύει και για τον θεσμικό χριστιανισμό, ο οποίος το χριστιανικό παρελθόν το ονειρεύεται και επιδιώκει να το ανασυστήσει όπως φαντάζεται τη Βυζαντινή του εκδοχή, όχι την εκδοχή των δύο πρώτων αιώνων του χριστιανισμού.

Πρέπει να πούμε πως ο εθνικισμός που είναι γέννημα της εποχής που δημιουργήθηκαν τα εθνικά κράτη στην Ευρώπη, δεν εκφράστηκε ομοιόμορφα. Αλλού συνδέθηκε με την ανάπτυξη των ατομικών δικαιωμάτων όπως στην Αγγλία και τη Γαλλία, και αλλού όπως στη Γερμανία, την Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, όπως στην Ελλάδα, ο εθνικισμός συνδέθηκε με το πολιτιστικό παρελθόν. Η αγκίστρωση της κοινωνίας στο παρελθόν και η συναισθηματική, εξιδανικευμένη προβολή του, εξισορροπούσε ψυχολογικά την αδύναμη θέση των κοινωνιών αυτών μέσα σε ένα ιδιαίτερα επιθετικό περιβάλλον.

Ο στόχος των κειμένων που θα ακολουθήσουν είναι να ανιχνεύσουμε τους τρεις αυτούς τύπους εθνικισμού στην νεοελληνική κοινωνία τους οποίους αναπαράγουμε και στη μετανάστευση.

Στο επόμενο άρθρο την άλλη Παρασκευή, θα δούμε ότι ο εθνισμός μας -διότι αυτός είναι ο σημερινός κυρίαρχος τύπος της πολιτιστικής μας ταυτότητας, καθώς υπερέχει της ταξικής μας συνείδησης και της θρησκευτικής μας πίστης -είναι η σημερινή πολιτιστική μας ταυτότητα. Επίσης θα δούμε ότι η πολιτιστική ταυτότητα σε κάθε εποχή συνειδητοποιείται σε σχέση με τους «άλλους», «τους διαφορετικούς», «τους εχθρούς μας». Θα δούμε επίσης πόσο διαφορετικά από εμάς σήμερα οι αρχαίοι Έλληνες προσδιορίζανε τον εαυτό τους. Και θα καταλήξουμε να δούμε πιο αναλυτικά την εθνική νοοτροπία που διέπει την επιστολή του Πάνου Γεωργίου στον «Πανελλήνιο Κήρυκα».

Ο στόχος των κειμένων που θα ακολουθήσουν είναι να ανιχνεύσουμε τους τρεις αυτούς τύπους εθνικισμού στην νεοελληνική κοινωνία τους οποίους αναπαράγουμε και στη μετανάστευση.